

Між НАУ та Держслужбою була підписана угода, яка передбачала підготовку фахівців зі спеціальності «Селекція і генетика сільськогосподарських культур» спеціалізації «Сортовивчення і охорона прав на сорти рослин». Теоретичний і практичний курс дисциплін давав можливість майбутнім фахівцям поглибити знання з фено типу та генотипу сортів рослин, методи ідентифікації сортів рослин та їх застосування в процесі державної реєстрації сортів та набутті майнового права на сорт, як об'єкт інтелектуальної власності.

Студентам даного напрямку читалися наступні дисципліни: «Кваліфікаційна експертиза сортів рослин на ПСП», «Правова охорона сортів рослин», «Експертиза на патентоспроможність», «Сортова сертифікація».

До 2016 року таку підготовку пройшли більше 100 випускників спеціальності «Селекція і генетика», більше 30 з них розпочинали роботу в УІЕСР. Велику роль у їх підготовці відіграв той фактор, що кафедрою було виділено години, які читались спеціалістами УІЕСР (лектор доктор с.-г. наук Лещук Н. В.).

15 березня 2021 р., був заключений новий договір який підписали ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України С. М. Ніколаєнко та директор Українського інституту експертизи сортів рослин С. І. Мельник терміном дії до 20 вересня 2024 року. Метою співробітництва є забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців на основі об'єднання інтелектуального потенціалу, матеріальних та корпоративних ресурсів партнерів.

Сторони домовились про цілеспрямовану професійну підготовку студентів на замовлення УІЕСР за узгодженими вибірковими складовими освітніх програм, організацію спільної навчально-наукової лабораторії, залучення науковців УІЕСР до викладацької діяльності для розроб-

ки та читання нових курсів лекцій, проведення спільних науково-дослідницьких робіт, наукових семінарів та інших заходів.

На сьогодні підготовка студентів на освітньо-професійній програмі «Селекція і генетика сільськогосподарських культур» спеціальності 201 «Агрономія» орієнтована на освоєння сучасних методів ідентифікації сортів рослин, методик молекулярно-генетичних досліджень, науково-правових засад державної реєстрації сортів та прав на них та розроблена з урахуванням стандарту вищої освіти за спеціальністю 201 Агрономія для другого (магістерського) рівня вищої, що позитивно вплине на вирішення питання щодо їх працевлаштування та забезпечення кваліфікованими кадрами сфери селекції рослин та охорони прав на сорти рослин.

Фахівці ОС «Магістр» за освітньо-професійною програмою «Державна науково-технічна експертиза сортів рослин та їх правова охорона» а пізніше за освітньо-професійною програмою «Селекція і генетика сільськогосподарських культур» спеціальності 201 «Агрономія» працюють в різних сферах аграрного сектору, безпосередньо в Українському інституті експертизи сортів рослин – 25 випускників НУБіП України, зокрема серед них: Голопапа Юлія, Павлюк Наталія, Носуля Аліна, Мізерна Наталя, Божок Юлія, Матус Валентина, Баліцька Людмила, Курочка Надія, Свиначук Олена та багато інших.

Кафедра генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського, адміністрація Агробіологічного факультету дуже цінять той фактор, що поряд з університетом знаходиться такий сучасний заклад як Український інститут експертизи сортів рослин і який є практичною базою для підготовки високопрофесійних кадрів аграрного профілю і надіється на подальше плідне співробітництво.

УДК 338.432:631.53.02

Завальнюк О. І., завідувач сектору науково-економічних досліджень
Український інститут експертизи сортів рослин
E-mail: 51381@i.ua

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО НАСІННИЦТВА

Національне насінництво в Україні включає в себе селекцію та розмноження насіння вітчизняних сортів, імпордне насіння сортів іноземної селекції та їх розмноження, випробування і реєстрацію сортів, сертифікацію насіння та ін. Така система функціонує на конкурентних засадах і в цілому забезпечує постійно зростаюче виробництво сільськогосподарських культур і задоволення потреби в їх продукції.

Протягом останніх років, а саме у 2018-му і 2019-му і 2022 р. було прийнято нові зміни до Закону України про «Насіння та садивний матеріал» у частині відповідності європейським та

міжнародним нормам і стандартам. Тому можна вважати, що вітчизняне насінництво має законодавче забезпечення, яке відповідає світовій практиці.

Аналізуючи виробництво і продаж насіння зернових та олійних культур в Україні, можна відмітити, що, незважаючи на значні поліпшення на вітчизняному ринку насіння, наша держава ще далека від інших європейських країн щодо забезпечення виробничих посівів якісним сертифікованим насінням вищих категорій.

Європейський ринок насіння зернових та олійних культур перенасичений. Як в цілому у світі

тут точиться жорстка конкурентна боротьба між провідними виробниками насіння, між селекційними установами. Вижити в такій боротьбі і вийти переможцем може лише та країна, чия селекційна наука і насінницькі фірми забезпечують найвищу якість насіння. Без інтенсифікації селекційної діяльності в конкуренції за найбільш якісне насіння не вистояти. Всі розвинені країни фінансують з бюджету фундаментальні дослідження як найбільш дорогі.

Процеси у світовій селекції надзвичайно інтенсифікуються: за законами більшості західних країн лише перший селекціонер нового сорту (гібриду) насіння отримує право на його розмноження і продаж. Досить велике державне фінансування, захист прав на сорти, отримання роялті (плата за використання інтелектуальної власності на нові сорти), їх використання забезпечує високу захищеність західному селекціонерів у конкурентній боротьбі, дає можливість активно вести дослідницькі роботи. При цьому конкуренти отримують можливість використовувати результати попередніх досліджень у їх науково-дослідній роботі. Можливість отримання монопольних прибутків гранично прискорює пропозицію все нових і нових сортів та гібридів на ринок.

В Україні у найближчій перспективі необхідно застосовувати аналогічну систему, інакше це може спричинити втрату пріоритетів, хронічне відставання селекційної галузі і засилля сортів іноземної селекції. В умовах нестачі бюджетного фінансування радикальним заходом підтримки й захисту інтересів селекційних центрів і селекціонерів в Україні повинно стати законодавче закріплення введення системи збору роялті. Відсутність адекватного ринковим умовам правового регулювання відносин, пов'язане з новими сортами рослин, негативно позначається на ефективності вітчизняної селекції, зменшує пропозицію якісного та високоврожайного насіння нових сортів і гібридів на ринку, стримує, в кінцевому підсумку, ефективність розвитку рослинницької галузі та її сільського господарства взагалі.

Зважаючи на те, що державна підтримка вітчизняної селекції постійно зменшується, що негативно впливає на ефективність виробництва вітчизняного насіння, – це може призвести до мінімізації присутності вітчизняних сортових ресурсів на ринку насіння й садивного матеріалу, що сприятиме виникненню загрози продовольчій безпеці України.

З огляду на це, усім зацікавленим сторонам, а саме: державі, науковцям, селекціонерам, виробникам насіння та іншим необхідно:

- запровадити державну підтримку українського насінництва та селекції на внутрішньому ринку за рахунок дії селекційних та насінневих програм; відпрацювати протекціоністські заходи щодо захисту вітчизняного ринку насіння від іноземної експансії;

- удосконалити правові норми та аспекти сплати роялті в Україні, врахувати досвід їх використання у країнах ЄС та інших передових країнах світу;

- розробити чіткий механізм отримання ліцензійних платежів на основі реального відображення використання вартості насіння і садивного матеріалу, використовуючи ліцензійні й субліцензійні угоди, та селекційних платежів за Farm Saved Seed – насіння для власних потреб, і їх реєстрацію незалежним органом обліку, нагляду та контролю;

- запровадити обов'язкове декларування сортових виробничих посівів сільськогосподарськими товаровиробниками;

- розробити та впроваджувати в насінництво нові біотехнологічні та молекулярно-генетичні методи насінневого контролю, зокрема з визначення сортової чистоти, ідентифікації сорту, ступеня гібридності, рівня стерильності та ін.;

- підвищити роль професійних громадських організацій України в частині реєстрації ліцензійних угод та виплат роялті, а також контролю, реєстрації та введення бази насінневих й товарних посівів у розрізі сортів та гібридів;

- збільшити надходження коштів за рахунок сплати ліцензійних та селекційних платежів для продукування нових високопродуктивних й якісних сортів національної селекції;

- передбачити підтвердження сплати роялті та/або виплат за FSS як умови державної підтримки за відшкодування вартості насіння/садивного матеріалу національної селекції;

- удосконалити механізми боротьби з фальсифікатом насіння на вітчизняному ринку;

- створити корпоративні структури на базі наукових установ та комерційних насінницьких формувань з виробництва високоякісного насіння на взаємовигідній основі.

Розквіт вітчизняного насінництва у майбутньому значною мірою буде залежати від організації системи збору селекційних платежів, яку слід формувати з урахуванням світового досвіду.